

УДК 378.016:33

О. В. Коваленко,
аспірант

(Луганський національний університет імені Тараса Шевченка)

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВНЗ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розкрито основні поняття економічної культури студентів як педагогічної проблеми; виділення цього виду культури для студентів як однієї із найбільш вагомих складових їхньої професійної культури. Показано важливість її специфіки для майбутньої професійної діяльності. Визначено, що економічна культура студентів – це інтегроване особистісне новоутворення, представлене єдністю аксіологічного, технологічного, творчого та особистісного компонентів.

Постановка проблеми. Функціонування та розвиток вищої освіти в Україні зумовлені завданнями розвитку держави в європейському та світовому контекстах, соціально-економічними змінами, підвищенням суспільних вимог до рівня освіченості, професіоналізму, конкурентоспроможності майбутніх фахівців на вітчизняному і світовому ринках праці. Закон України "Про вищу освіту", Національна доктрина розвитку освіти визначають вищу освіту як могутній фактор розвитку духовної культури українського народу і відродження економічного потенціалу України. Особливого значення в процесі реформування освіти надається досягненню стратегічної мети – передачі всіх компонентів культури підростаючому поколінню [1]. У цих умовах одним із важливих завдань у професійній підготовці студентів різних спеціальностей є виховання економічної культури майбутніх фахівців. Економічна культура виступає важливою складовою економічної діяльності, значною мірою визначає рівень економічної активності в країні, ступінь розвитку економіки, темпи економічного зростання. Без оновлення та розвитку економічної культури неможливе подолання фактів незбалансованості розвитку економіки на шляху її трансформації в соціально-орієнтовану ринкову економіку.

Тобто виховання економічної культури зумовлено, з одного боку, потребами суспільства в особистості, суб'єкті професійної діяльності, соціальним замовленням, сучасним станом суспільної свідомості, необхідністю підвищення загального рівня знання законів ринкової економіки, а з іншого — спрямованістю педагогічного процесу на розкриття і розвиток потенційних можливостей фахівця.

Проведений нами аналіз літератури із зазначеної проблематики показав, що вченими активно здійснюється пошук шляхів ефективного формування економічної культури різних фахівців, а особливо фахівців-економістів, використовуючи можливості інформатики, математики, економічних дисциплін професійно орієнтованого блоку. Проте питанням формування економічної культури студентів неекономічних спеціальностей в процесі навчання майже не приділяється уваги, незважаючи на досить важливу роль економічних знань в професійній підготовці різних фахівців.

Суть економічної культури, її місце в системі загальної культури, понятійний апарат визначили учені В. Демічев, А. Дроздів, І. Іткін, В. Попів, Г. Смірнов, А. Уледов. При вивченні проблем економічної культури, мислення і свідомості ми спираємося на праці економістів Л. Абалкіна, Л. Бірманна, К. Улибіна, В. Уразгалієва, В. Щербини, В. Чичканова, а при розгляді соціологічних аспектів теорії і практики формування економічної культури – на роботи Л. Буєвої, Т. Заславської, І. Іткина, Д. Рябова, Н. Смелзера, П. Сорокіна, Ж. Тощенко, С. Фролова.

Формування економічної культури особистості як актуальної проблеми сучасності є об'єктом у філософських, соціологічних та психолого-педагогічних дослідженнях. Заслужують на увагу загальнотеоретичні та методологічні аспекти економічної освіти (Л. Абалкін, Л. Бляхман, В. Розов, Л. Епштейн, В. Ядов), питання формування економічної культури як складової загальної культури особистості (Т. Боровікова), економічної свідомості, економічної поведінки людини (Е. Суїменко, В. Пилипенко).

Провідне значення для дослідження проблеми формування економічної культури студентів в процесі безперервної освіти мають праці П. Атутова, П. Андріанова, Н. Бабкіна, С. Батишева, В. Полякова, Н. Томіна.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування поняття економічної культури, а також визначення педагогічної проблеми формування економічної культури студентів ВНЗ.

Економічна культура відображає економічні відносини, які виникають між людьми з приводу виробництва, обміну, розподілу і споживання матеріальних благ, відображає предметний результат діяльності, реалізується через неї відповідно до знань, умінь, навичок, рівня інтелекту, світогляду, морального і естетичного розвитку особистості. Економічна культура постає у вигляді системи регулятивної діяльності, що несе в собі акумульований досвід, накопичений історією. Ці регулятиви являють собою суперечливу єдність матеріального і духовного, ідеального, їхній взаємозв'язок і взаємопроникнення. Так, у дослідженні М. Владики поняття економічної культури передбачає діяльнісне

застосування знань про професію, спеціальність і засвоєні способи дій у новій ситуації, а також оволодіння досвідом практичної діяльності [2: 8].

Проблема економічної культури порівняно нещодавно стала предметом уваги вітчизняних та зарубіжних учених, тому є малодослідженою. На сьогодні не існує єдиного визначення сутності економічної культури. У зв'язку з цим, кожне із досліджень у цьому напрямі допомагає пошуку факторів, які прискорюють ринкові перетворення та економічне зростання.

Таким чином, ми можемо констатувати, що спостерігається зростання інтересу вчених-економістів та педагогічної громадськості до економічної культури особистості, яка відіграє важливу роль у процесі економічної поведінки цієї особистості та виконує в ній активізуючу функцію. Формування економічної культури являє собою саморозвиток особистості; людина не тільки створює, збагачує і споживає відповідні цінності культури, але й у процесі свого економічного розвитку піднімається на новий, більш високий ступінь, цим самим впливаючи на загальний розвиток суспільства. Так В. Щербина розглядає економічну культуру як об'єктивно необхідну матеріальну і духовну основу вдосконалення всіх форм, шляхів і методів економічної діяльності, всіх сторін і зв'язків системи господарювання [3: 18-19]. В. Лагутін у праці "Людина і економіка" також приділяє увагу економічній культурі, трактуючи її як складову культури взагалі, що відображає рівень розвитку економічного мислення. Практично будь-яка економічна дія людини, вказує він, породжує її уявлення про систему існуючих економічних відносин [4: 11]. Економічна культура особистості, за визначенням М. Владика, втілює в собі цілісну сукупність специфічно інтегрованих способів, форм і результатів творчої діяльності особистості в сфері економіки, яка створює сукупні культурні економічні цінності і являє собою універсальну форму суспільного буття людини, детермінуючи його внутрішні і зовнішні соціосвідомі зв'язки з навколишнім світом [2: 9].

На фоні знецінювання загальноновизнаних раніше цінностей культури, змінених переконань часто народжується нове розуміння життя, новий світогляд фахівця. Для нашого суспільства це – парадигма загальнолюдських цінностей і гуманізація як основна рушійна сила педагогіки світу, що передбачає необхідність вирішення відповідних педагогічних проблем у виявленні тих граней економічної культури особистості, які фіксуються педагогікою згідно з її об'єктивною появою, тобто як педагогічного феномена [5: 365].

Виходячи з цих позицій та на підставі аналізу педагогічної, філософської і соціологічної літератури, проведеного у ході дослідження, економічну культуру особистості визначаємо як інтегроване і динамічне утворення, яке включає в себе систему економічних цінностей та економічне мислення, що впливають на ступінь творчості та ступінь реалізації особистості в професійній діяльності.

Швидкі темпи розвитку ринкової економіки викликають необхідність подальшого вдосконалення якості професійної підготовки студентів різних спеціальностей, вимагають віддзеркалення не лише сучасного стану економіки та наукових досліджень, а й перспективи їх розвитку. При цьому, характеризуючи працю фахівців вищої кваліфікації, підготовка яких є одним із завдань вищих навчальних закладів, дослідники акцентують увагу на наявності таких якостей особистості як творче, активне ставлення до праці, які формуються через розвиток пізнавальної активності, творчості студентів у професійній підготовці; підкреслюють необхідність швидкого засвоєння теоретичних знань та практичних умінь і навичок у їхній єдності [6: 27]. Важливою умовою успішного вирішення завдання підготовки фахівців є формування змісту навчання з урахуванням особливостей діяльнісного підходу, що передбачає всебічне розкриття майбутньої соціально-виробничої діяльності фахівців, їхньої професійної культури, у складі якої ми розглядаємо економічну культуру.

Таким чином, роль освіти в економічній культурі особистості, починаючи з другої половини ХХ століття, значно зростає, що теоретично відображено в низці парадигм і концепцій соціального та економічного розвитку. І це очевидно, адже освіта виступає визначальним чинником збереження і примноження творчого буття людини у сфері ціннісних орієнтацій, поведінки та, що особливо цікаво, професійної діяльності.

Подальший розвиток освіти, передусім, має на меті гармонійне становлення особистості і розвиток творчих можливостей студентів; від цього буде залежати підвищення культурного та інтелектуального потенціалу країни. Тенденції ХХ століття у ХХІ ст. більш яскраво виявляються в основних джерелах створення національного продукту з використанням наукомістких технологій, інновацій і ресурсів, що для випускників економічних спеціальностей у великій мірі буде залежати від рівня їхньої економічної культури [7: 8].

Висновок. Підсумовуючи все вищесказане, ми можемо визначити, що економічна культура студентів – це інтегративне особистісне новоутворення, представлене єдністю аксіологічного, технологічного, творчого й особистісного компонентів, що забезпечує продуктивну професійну діяльність майбутнього фахівця в економічній сфері; а розгляд процесу формування економічної культури студентів як педагогічної проблеми, виділення цього виду культури для студентів як однієї із найбільш вагомих складових їхньої професійної культури, показав важливість її специфіки для майбутньої професійної діяльності.

Подальші перспективи дослідження пов'язані із переходом до розгляду питання сутності і змісту економічної культури студентів ВНЗ на основі аналізу загальної, професійної та економічної культур особистості у контексті сучасних теорій як науково-педагогічної проблеми дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. – № 26. – С. 1–3.
2. Владыка М. В. Формирование основ экономической культуры старшеклассников : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика и история педагогики" / М. В. Владыка. – Белгород, 1998. – 24 с.
3. Щербина В. Ф. Культура экономики / В. Ф. Щербина – М. : Молодая гвардия, 1986. – 189 с.
4. Лагутін В. Д. Людина і економіка : соціоекономіка / В. Д. Лагутін – К. : Просвіта, 1996. – 336 с.
5. Тандир Л. В. Формування професійно-економічної культури студентів як педагогічна проблема / Л. В. Тандир // Вища освіта України і Болонський процес : матеріали Всеукр. конф. – Переяслав-Хмельницький : [б. в.], 2005. – С. 363–373.
6. Левочко М. Т. Професійна підготовка молодших спеціалістів з бухгалтерського обліку у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Марія Теодозівна Левочко. – К., 2003. – 291 с.
7. Балл Г. О. Культурологічні та психолого-педагогічні аспекти гуманізації освіти : [наук.-метод. зб.] / Г. О. Балл. – К. : Наук. думка, 1998. – 196 с.

Матеріал надійшов до редакції 02.11. 2011 р.

Коваленко А. В. Формирование экономической культуры студентов ВУЗ как педагогическая проблема.

В статье раскрыты основные понятия экономической культуры студентов как педагогической проблемы; выделение этого вида культуры для студентов как одной из наиболее весомых составляющих их профессиональной культуры. Показана важность её специфики для профессиональной деятельности.

Определено, что экономическая культура студентов – это интегрированное личностное новообразование, представленное единством аксиологического, технологического, творческого и личностного компонентов.

Kovalenko O. V. The Formation of the Higher School Students' Economic Culture as a Pedagogical Problem.

The article discovers the basic concepts of the students' economic culture as a pedagogical problem; marks this kind of the students' culture as one of the most powerful component of their professional culture; shows the importance of its specificity for the professional work. It has been discovered that the students' economic culture is an integrated personal new formation, represented by the unity of the axiological, technological and personal components.